

5 km Kättinge (16 m). (Väg 4 km NO förbi Kättinge by till Broxvik, fideikommiss inom ätten Taube.) Härifrån SO till

4 km Jonsberg, 3 km S om kyrkan och säteriet med samma namn (målningar i kyrkan, som restaurerats på ett synnerligt värdigt sätt; ny altartavla). Trakten ändrar nu karaktär och antager mera skärgårdsnatur. Hittills har järnvägen gått över skäligen jämna och enformiga slätter, delvis mycket bördiga — Vikbolandet torde höra till Östergötlands »styvaste» jord. Genom omväxlande löv och barrskog till

4 km Öbnebo vid en utgård till *Gottenvik* (se nedan).

Härifrån går en byväg S till *Isnäs* och sedan V till (3 1/2 km) *Gottenvik*, förtjusande beläget vid en smal vik av Svanfjärden, med präktiga byggnader, stor park och vidsträckta promenader.

Inom kort uppnås ändstationen

5 km Arkösund (2 m). Norrköpings Saltsjöbad och uthamn. Vackra anläggningar och skogs promenader.

Arkösunds hotell och restaurang (om sommaren 22 rum med 40 bäddar, vintertid 7 och 14 resp.; 1.50—2.50 per dygn; 14 kr. per vecka. Pensionspris vid minst 5 dagars vistelse 4—5 kr. per dag, 32.50 per vecka, 120 kr. i mån. Vin och öl till spisande gäster. Varmbadhus. Sällskapsrum, lärum. Rikstel. Hotellet nr 3, Restaurangen nr 2 Arkösund). Varm- och kallbadhus. Tillfälle till sjöfågelsjakt och fiske.

Järnvägsspår leda ned till hamnen, där omkr. 8 m. djupt vatten finnes vid bryggan. Segelleden söderut från Norrköping går här igenom Arkösund.

Mitt emot på *Arkön* ligger en lotsstation. På SV udden vid lotsältermannens bostad gjorde NORDENSKIÖLD det första försöket att med diamanthorrt genomtränga hälleberget för att komma till vattenförande lager. På 33 m djup nåddes ett sådant, som numera lämnar ett gott och kallt, något strävt sött vatten. En skans från 1677 finnes på *Arkön*, och år 1439 avslöts här ett stillestånd mellan ERIK av Pommern och KARL KNUTSSON. Norrut ligger en tullstation å *Hästön* och ytterligare några km norrut den skogiga *Gränsön* med lotsstation.

Tur. 7. Ödeshög—Vadstena—Linköping— Ringstorp.

Kartor: Generalstabens blad 44 Hjo, 54 Karlsborg, 55 Finspång och 45 Linköping.

Linjen Ödeshög—Fågelsta, 42 km, tillhör Fågelsta—Vadstena—Ödeshögs järnväg; Fågelsta—Ringstorp, 83 km, inberäknat lin-

jerna Klockrike—Borensberg (8 km) och Fornåsa—Motala (15 km), tillhör Mellersta Östergötlands järnväg. Samtliga banor smalspåriga. Elektrifieringen av Mellersta Östergötlands järnväg avslutades sommaren 1915.

Banan genomgår mycket omväxlande och vackra, gamla kulturbygder. Från Hästholmen till Vadstena övervägande god cykelväg; lönande tur för cykelåkare.

Ödeshögs kyrkby ligger 16 km från Smålandsgränsen och 29 km N om Gränna, vid ett landsvägskors, där Linköpings- och Örebro-landsvägarna förena sig för att genomgå Holaveden, den fordom väldiga skogstrakt, som börjar strax S härom.

Åskväder över slätten vid Alvastra.

G. F. FANT fot.

Hotell Royal, vid Storgatan (9 rum med 20 bäddar, 1—2 kr. per dag, 8—10 kr. per vecka, 70 kr. per manad. Sällskapsrum. Rikstel. Ödeshög 21); *Stora hotellet*.

Rikstelefon, telegraf, postkontor, läkare, apotek och tingsställe. Skj.-stn.

Från Ödeshög går banan rakt N utefter landsvägen till 3 km Sjöstorp, hållplats nära liknämnd *egendom* (h.). Åt Ö synes *Stora Åby kyrka*, V Vättern. Över jämn slätt till

6 km Hästholmen nära intill V *Tollstads kyrka* (Ö). Station även på linjen Mjölby—Hästholmen (Tur 9). På de genomgående turerna gå tågen ända ned till Hästholmens hamn för att avlämna resande och gods. Direkta

biljetter gällande för överfart till Hjo och vidare säljas på alla stationer å hela sträckan.

Dessutom står Hästholmen i ångbåtsförbindelse med Jönköping, Vadstena och Motala. (Se under rubriken Hästholmen i registret till »Sveriges kommunikationer».)

Vid Hästholmen finnes en vackert belägen *gästgivargård*, med härlig utsikt mot Omberg; man kan även taga in på Ombergs turisthotell (se nedan). På den s. k. *Kongsbacken* omkr. 90 m från Vättern finnas spår efter en forskansning, som man påstår, ett av Gerdt Snakenborgs fästen. Omöjligt är detta icke, ty redan under medeltiden var Hästholmen överfartsort till Västergötland. På klippor vid Hästholmen märkliga hällristningar.

Man kan härifrån taga skjuts eller gå till (3 km) Ombergs turisthotell, då man passerar *Ålebäcks bro*, där SVERKER I julottan 1156 (?) på väg till Västra Tollstads kyrka mördades av sin stalldräng. En minnessten är här upprest av Vadstena—Ombergs turistförening 1896 på den plats, traditionen utvisar. Å Ombergs sluttning mot Vättern synes Ellen Keys villa »Strand».

Järnvägslinjen från Hästholmen till Vadstena går genom en förtjusande vacker och mycket bördig mark med skiftande och fångslande naturtavlor över Vätterns och Tåkerns vattenytor, de böljande sädesfälten och Ombergs mörka vägg.

Över slätten med härlig utsikt mot *Omberg* (v.), *Heda kyrka* (h.) och *Ålebäcksbron* (v.) samt förbi *Alvastra ruin* (v.) till

2 km *Alvastra* vid foten av Omberg, som härifrån lämpligast kan besökas. (Sid. 179.) Nära järnvägsstationen har på en grushed anträffats ett märkligt forntida gravfält.

Från stationen är omkr. 10 minuters väg till *Ombergs turisthotell*. (Först V till bergskanten, därefter S till dess bergssluttningen uppnås, då hotellet ligger h. mitt för Kungsgården med ruinen åt Ö.) Skjuts möter vid stationen efter tillsägelse.

Utflykter: Till *Omberg*, *Alvastra* och *pålbyggnaden från stendåldern*, se Tur 22.

Banan framgår nu utefter foten av *Omberg* med utsikt österut över bl. a. *Röks* och *Svanhals* kyrkor samt den stora sjön *Tåkern*, berömd för sitt rika fågelliv och sin fiskrikedom samt sitt ringa djup. Tåkerns yta innefattar över 42 kvkm och ligger 5¹/₂ m över Vättern; flera gånger har man företagit sänkningar av dess område. På något avstånd från Tåkern ligger

3 km Ombergs station. (Även härifrån kan man besöka berget, se Tur 22.) Man kommer nu ut på den stora *Dagsmossen* med rika torvlager till

3 km Väversunda, där åt Ö synes den gamla kyrkan, som bl. a. har en uråldrig dörr med runor. I en byggnad nära intill föddes vår store kemist BERZELIUS. Utanför dess gavel har rests en minnessten:

»År 1779 föddes här
JÖNS JAKOB BERZELIUS,
den världsbekante vetenskapsmannen.
Fosterbygdens folk reste stenen år 1879.»

Följande efter det allt mer sluttande Ombergs raka sträckning åt N, kommer banan, som hittills gått i en skoglös nejd, vid Djurkälla in i en liten skogspark och när därefter

4 km Borghamn i närheten av Vättern och Borgs udde, »Drottning Ommas borg» (se Tur 22). Utmärkt vackert ligger på Ombergs norra sluttning, 15 min. väg från stationen, *Borghamns turisthotell*, som är en utmärkt utgångspunkt för färder på Omberg. Öppet 15 maj—15 sept. Invid stationen ligger Gyllenhammars pensionat (järnvägs-hotell), öppet året om. Se utförligare sid. 180.

Borghamn är ett uråldrigt kalkstensbrott, som redan under medeltidens första dagar bearbetats (Vadstena, Alvastra kloster m. fl.). I våra dagar har sten härifrån använts till Nationalmuseum. I närheten ligger *Bårstads* kalkstensbrott, dit ett sidospår från Borghamn leder, och B:s hamn, som vissa dagar i veckan anlöpes av Jönköping—Vadstena—Motala båtar. På *Västerlösa* ägor, med vacker utsikt över Vättern, påträffades 1880 en hällelista från stenåldern, där minst 17 personer jordats.

Banan gör här en betydande kurva och går rakt åt Ö förbi *Bårstads* kalkstensbrott till

4 km Rogslösa, S om *Rogslösa kyrka*, som blivit mycket omtalad för de märkliga järnbeslagen å kyrkodörren, vilka visa överst en jakt med hjort, hundar och falk, på nedre delen en riddare, som besestrar en drake; bakom honom synes satan, som hårdrajer och gisslar en kvinna och står över en orm, samt vidare en kvinna, som stiger uppför ett träd med en segerpalm eller dylikt i handen. Dörren skall enligt sägnen vara hämtad från Ommas borg, drottningen, som bodde på norra udden av berget.

Vid *Källstads* anhaltstation synes S *Källstads* nya kyrka med trappgaveltorn, och man når strax därefter

3 km Herrestad ej långt från den intressanta kyrkan (från 1300-talet, med trappgaveltorn) av samma namn (S). Här invid låg en av Sveriges äldsta folkhögskolor. 3 km NV ligger *St. Vilseberga* egendom. Banan går därefter åt NO till

3 km Arneberga. 3 km N ligger *Örberga* 800-åriga vackra kyrka, varifrån man har en synnerligen vacker utsikt. Vid kyrkan har prins Eugen låtit åt sig uppbygga en sommarbostad med härlig utsikt över Vättern.

Örberga kyrka är byggd på 1100-talet, men har nyligen pietetsfullt restaurerats. Belägen på en höjd, synes den vida omkring och är bekant för sina vackra takmålningar från 1400-talet.

Längre norrut på själva näset ligger (vägen går från Örberga först ett kort stycke V, men böjer sedan av åt N) 4 km *Nässja* kyrka, även den från medeltiden. Även härifrån en mycket vacker utsikt. Strax N om kyrkan ligger ett av provinsens ansenligaste *forntinnen*, en oval *domarering*, bestående av 24 kolossala block med ett avstånd sinsemellan av tre steg. Några av stenarna äro ända till 2-3 m höga och 7 m i omfång. Man påstår, att Dals härad här haft sitt tingsställe. Det har sagts, att "anblicken av det hela gör ett övermåktigt intryck på åskådaren". — För övrigt finnes i socknen en hel del forntinnen från järnåldern.

Strax här bortom anhaltstationen *Norehoff* — till v. *Verner von Heidenstams »Naddö»* — varefter man passerar *Mjölnaån*, sjön *Täckerns* utlopp, och *Starby* kungsgård (t. v.) samt framkommer till

4 km Vadstena¹

med (1915) 2,781 invånare.

Stadshotellet (Bellevue) vid Rådhusorget (ingång från Slottsgatan) $\frac{1}{9}$ — $\frac{10}{9}$ 20 rum med 30 bäddar $\frac{17}{9}$ — $\frac{31}{9}$ 18 rum med 23 bäddar; rum 1.50—3 kr. per dygn. Fullständiga utskänkningsrättigheter. Elektr. ljus. Läsrum. Rikstel. Vadstena 40). Rum för resande. *Restaurations* i Stadshotellet, samt *Hammschweizeriet* (nyktert) vid hamnen (under sommaren). *Konditorier* vid Storgatan och Stadsbryggan.

Postkontor (kl. 8 f. m.—1.30 e. m., 5.30—6.30 e. m. söckendagar; kl. 8.30—9.30 f. m. och 1.30—2.30 e. m. sön- och helgdagar), *Telegraf* (kl. 8 f. m.—9 e. m. söckendagar samt 8—10 f. m., 1—4 och 6—8 e. m. sön- och helgdagar) *Telefonstation* (kl. 6 f. m.—11 e. m.).

Bankkontor (kl. 10 f. m.—1.30 e. m. men lörd. kl. 9 f. m.—1.30 e. m.) i samma hus som posten vid Rådhusorget.

Bokhandel (Turistföreningens ombud, kameror o. d.) och *Apotek* på var sin sida av Rådhusorget.

Angebåtsförbindelser med Borghamn, Hästholmen, Gränna, Vingsö, Jönköping, Hjo, Karlsborg, Medevi, Askersund, Motala, Göteborg och Stockholm.

Järnvägsförbindelse med Fågelsta, Motala, Hallsberg (Stockholm); Mjölby, Linköping (Stockholm); Borghamns och Ombergs (Alvastra) turisthotell.

¹ Stadsbeskrivningen av dr A. V. LUNDBERG.

Skjuts (och *bil*) till Motala, Nyby, Östad, Skänninge; till samtliga ställen omkr. 15 km.

Knypplade spetsar ("Vadstenaspetsar") utgöra, som känt, en specialitet för Vadstenaorten: fru Randel (Hovsgatan), fru Sjöstrand (Aurore Ingelotz — Storgatan), fröken Larsson (nära bank-post- och telegraf-huset).

Vadstenasmycken, efter motiv från den heliga Birgittas (den hel. Katarinas?) relikskrin, hos guldsmeden E. Linderöth (Rådhus-torget).

I staden utkommande *tidningar*: Vadstena läns tidning och Östgötabladet (vardera 3 gånger i veckan).

Vadstena (*Vadstena*, *Wazstena*, *Wastena*) är en gammal klosterstad: "S:t Birgittas stad". Till henne och hennes kloster knyta sig dess äldsta minnen: hennes bild är stadens vapen. Birgitta är sin tids och väl alla tiders märkligaste kvinna, den i den övriga världen mest kända, vår medeltids största sierska och skald genom sina Uppenbarelser (Revelationes). Hon föddes 1303 (?), vallfärdade till Rom 1349 (?), till Heliga landet 1371, avled i Rom 23 juli 1373.

På ett gammalt folkungagods, Vazstena, skänkt av Magnus Eriksson och drottning Blanka, grundade hon ett kloster, efter uppenbarelser från sin "brudgum", Kristus, stiftade hon Birgittinerorden, *Ordo Sancti Salvatoris* (Vår Frälsares orden) *sub regina S. Augustini* (efter S. Ai regel). Det klostret vart moder för dotterkloster i Norge, Danmark, Tyskland, England, Holland, Italien, Spanien, Nya världen, blev för Sverige förbindelseled med söderns kultur, en skola för svensk lärdom, språk, konst, handaslöjd, trädgårdskonst, jordbruk, gjorde Vadstena till Sveriges Rom, medelpunkten för tidens vetenskap och Nordens politik. På den tiden var religionen samhällsbildande, och de tusental av pilgrimer, som från Norden, England, Tyskland, Spanien vallfärdade hit, gävo upphov till Vadstena stad, som av drottning Margareta fick sina första privilegier år 1400. Äldre är staden ej. Men den heter med rätt "Gamla Vadstena", ty ingen annan gammal svensk stad, utom Visby, har så bevarat sin älderdomlighet. Ännu är där ett stycke av gamla tider, gamla minnen, minnen av Birgitta — främst — och Katarina, Margareta, Filippa, Erik av Pommern, Engelbrekt, Karl Knutsson, Sturarne, Gustav Vasa, Hans Brask, hertig Magnus, hertig Johan, Karl IX, riksänkedrottningen Hedvig Eleonora.

Vid Rådhusorget ligger *Rådhuset*, byggt — liksom många andra bland stadens hus — av kullersten. Västra delen — åt Hamnparken — torde vara från medeltiden, den östra, med tornet, är från Johan III:s tid eller äldre. *Rådhusalen* (nyckel i polisvaktkontoret) är nyligen pietetsfullt och väl restaurerad. Vid samma torg ligga ännu fyra gamla gråstenshus (från 1580-talet?): ett invid apoteket (i dess trädgård två päronträd från 1500-talet?), bokhandeln, slakteribolaget och *Engelbrekts huset*, nu privatbyggnad. Till det sistnämnda knyter traditionen minnet av herredagar och rådsmöten, främst det, där Engelbrekt oväntad tillkom den 16 aug. 1434 och nödgade herrarne att uppsäga Erik av Pommern tro och lydnad. Västra delen av byggnaden är gammal, delen närmast torget yngre, 1600-talet. Den synes då ha varit ett handelshus med arkader, tillhörigt en släkt Udd, vars *bomärken* och *namnchiffer* synas i slutstenarna, åt Storgatan. Utefter samma gata finns det ett

Å stadsplanen angives genom *rutsystem* läget av följande gator hus m. m.

Allmänt läroverk 4. B 1.	Murgatan B 1.
Asylet B 2.	Mårten Skinnares grav 2; B 1.
Backegatan B 2.	Mårten Skinnares hus C 1.
Bakgatan B 2.	Nanneträdgården B 1.
Borgaregatan C 2.	Nygatan B 2.
Engelbrekts huset 6. B 2.	Rådhuset B 2.
Gräsgatan B 2.	Rådhus torget B 2.
Gröngatan B 2.	Rännevallsgatan B 2.
Helgeandsgatan B 1.	Nordöstra Rännevallsgatan C 1.
Helgeandshuset 5 B 2.	S:t Brita el. Klosterkyrkan (Blå kyrkan) 1, B 1.
Hospital B 1.	S:t Petri kyrktorn (Röd kyrkan) 3, B 2.
Hospitalsgatan B 1.	Sjögatan B 2.
Hovsgatan B 2.	Skänningegatan C 2.
Hovslagaregatan B 2.	Slottsgatan B 2.
Huvudstadsgatan B 2.	Slottsvägen A 2.
Järnvägs gatan A 2.	Stockmakaregatan B 2.
Järnvägsstation B 2.	Storgatan B 2.
Klostergatan B 1.	Stortorget B 2.
Klosterledsgatan C 1.	Strandgatan B 1.
Knivsmedsgatan B 2.	Strågatan B 2.
Krabbe gatan B 2.	Sånggatan B 1.
Krakegatan B 2.	Södra Vallgatan B 2.
Kyrko- el. Järntorget B 2.	Torggatan B 1.
Kyrkogatan B 1.	Tullkammare A 2.
Lasarettsgatan B 1.	Vadstena slott A 2.
Lastköpingsgatan B 1.	Vättern A 1, 2.
Länslasarett (ford. munkkloster) B 1.	Östra Vallgatan C 2.
Motalagatan C 2.	
Munkträdgården B 1.	

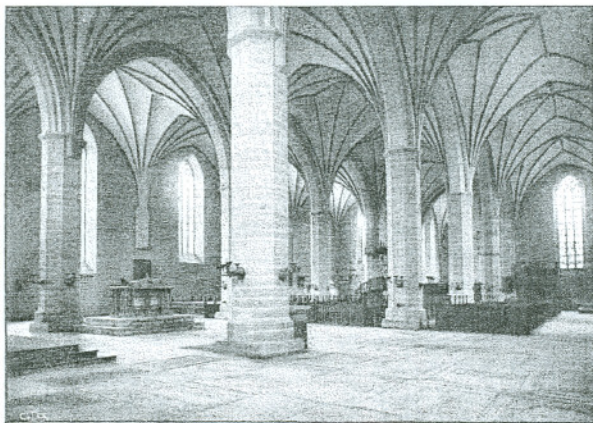
dussin gamla gråstenshus. Bland dem *Helgeandshuset*, under medeltiden hem för fattiga sjuka och pilgrimer, omnämnt redan år 1452. Mittpartiet är det gamla huset, sidopartierna från 1600- och 1700-talet. Vapnen över konditoriets dörr tillhöra ätterna Bååth och Ribbing.

Mellan Stora torget och Kyrkotorget ha vi t. v. gamla *Hotell Finspång* (nu Frälsningsarméns) och inne på en gård på samma sida av gatan en medeltidsbyggnad (kapell?).

Längre uppåt Storgatan, inom en anläggning till höger, på prästgårdens tomt, ligger »Biskopshuset». Det egentliga biskopshuset torde ha varit där prästgårdsbyggningen nu står; det nuvarande torde ha varit stekarehus och för sviten. Här residerade biskopen i Linköping, då han som oftast visiterade klostret.

En biskopsgård fanns här redan år 1390, då Alvastra-priorn Petrus, S:t Birgittas följeslagare där avled. Nya hus uppfördes av den store byggherren biskop Henrik Tidemansson, såsom han be-

Interiör av Blåkyrkan, Vadstena.

M. S. GLAS fot.

tygar dels å en sten i det nuvarande husets vägg: »Vi Henrich med Guds Nåde Biskop i Lynkuoping. Gudz rena hedher bygger ihetta hus. An. Dni MCDLXXIII» (1473), och dels å en sten, som nu ligger i stenfoten till stora huset, i dubbelrimmad latinsk hexameter: »*Prosulis Hewrici domus ista Dei fit amici. De Vānga nati, laus divine bonitati. MCDLXX*» (1470).

På andra sidan gatan står *samskolan*, hopbyggd med *Rödtornet*, kvarlevor av den gamla stadskyrkan, S:t Petri kyrka. Skolans museum (städerskan) är sevärt: »*Tåkerns fåglar*». Ett par inskrifter i övre vestibulen erinra om en äldre skolbyggnad.

Vadstena skola var en gång ämnad till katolskt seminarium, (Johannes Messenius), och var landets präktigaste skola under Hedvig Eleonoras tid.

g
m
d
t
s
l
i
k
o
v
E

G
a
å

(I
ö
k
n
M
r
i
u

I
r
b
g

F
S

i
S

E

S
l
t
s
i
C

f
k
f
C

C

Över skolplanen gå vi till Klostergatan med *klostermuren*, därinnanför brödernas trädgård, nu köpt av staten, (ett märkligt munkpäronträd, klosterliljor, »Munkar och nunnor» (blå och vit *Corydalis cava*), Brittlök, luktviol.

Följ klostermuren! Giv akt där på minnet av Beginernas hus! Vik åt höger, Torggatan.

Vid *Myntbacken* (här bor den, som öppnar Klosterkyrkan) Gustav Vasas myntverk, där Johan, Magnus och Karl präglade blodsklippingarna till upproret mot Erik XIV.

Se ut över sjön! Den härligaste, kanske, norr om Alperna. Där blir snart en strandpromenad. Se också till höger, uppåt Murgatan, gamla klostermuren!

Märten Skinnarens hus, Vadstena.

Och nu komma klosterhusen. Först *Brödernas hus*, påbyggt med krigsmanshus-kommandantens våning (nu sjukhem).

I nedre våningen var i klostrets tider en stor sal i norra delen, i den södra brödernas celler. Södra flygeln är Brödernas konventsal (?), nu ämnat till Birgittamuseum.

Längre fram *Klosterkyrkan*, »Blåkyrkan» (bestämd avgift erlägges till föreviserskan).

Utbyggnaden är Brödernas kor: där står nu altaret (där bakom sakristian): *textilier* (som ej visas), Birgitta-tavla, hertig Magnus hjälm (?). Ingång till kyrkan vid östra gaveln. En hallkyrka, med tre lika höga skepp, »Palmkyrkan», av »slät gärning, ödmjuk och stark» (Birgitta), kolossal (vallfartskyrka), överväldigande. Altaret i väster, är uppbyggt av gamla, vigda altardiskar. Där bakom 5 biktceller. Hela inredningen är ny (år 1898), allt för ny.

De målade fönstren i Ö äro av R. Calmänder, Göteborg. Birgittafönstret, stiftat av konsul O. Ekman, Filippafönstret, av »Sveriges kvinnor», med rätt, ty minnet av en stoltare fyrväpling av kvinnor fäster sig vid ingen annan helgedom: St Birgitta, St Katarina, drottning Margareta, drottning Filippa — alla de fromma systrarna onämnda.

Herrborum och St. Anna. Från Sjögerum är 22 km landsväg till Söderköping.

Snart jämnlöpande med landsvägen går banan förbi (5 km) *Birkekärrens hållplats*. Vid Brårum böjer landsvägen Ö, under det järnvägen behåller sin SÖ-liga huvudriktning in till

11 km *Valdemarsvik* (4 m), (Tur 20).

Tur 9. Hästholmen—Mjölby.

Kartor: Generalstabens blad 44 Hjo och 45 Linköping, Mjölby—Hästholmens normalspåriga järnväg, 32 km. Angaren Trafik, som uppehåller seglationen över Vättern, står i anslutning till persontågen Hästholmen—Mjölby och Hjo—Stenstorp (Hjo—Stenstorps järnväg, se Del XXII, Tur 12), vadan vinnes direkt förbindelse mellan Mjölby på Ö stambanan och Stenstorp på V stambanan. Under normala vintrar föreligger aldrig hinder av isgång för sjöförbindelsen mellan Hästholmen och Hjo.

Från *Hjo hamn*, som skyddas av en betydande vågbrytare, varifrån man har en vacker utsikt över sjön, är *överfarten över Vättern* till Hästholmen som är omkr. 20 km och tager omkr. 1 timme, *synnerligen vacker*; som allra skönast är den mitt på sjön, då man har en tjusande syn över det långsträckt vattnet i riktningen N—S, på Västgötasidan mot den höga Hökensås och i Ö mot det väldiga *Ombergs* branta, skrovliga väggar, som te sig allt mäktigare, ju närmare man kommer Hästholmen.

Från Hästholmens hamn, dit tågen gå ned för att hämta passagerare och gods, är 1 km upp till

Hästholmen, station på Fågelsta—Vadstena—Ödeshögs smalspåriga järnväg. I närheten ligger Hästholmens *gästgivargård* i ett förtjusande läge; utmärkt utgångspunkt för besök på Omberg eller till Ombergs härligt belägna turisthotell, jfr sid. 179.

Järnvägen leder i början mot N och svänger därefter över slätten Ö till

4 km *Heda slätt* med *Heda kyrka* synlig v.

Den åldriga kyrkan, en s k. försvarskyrka, ombyggdes 1859, av prof. BRUNIUS, dock med bibehållande av sin prägel; kyrkans torn är utan spets och har ett tak av slätthuggna kalkstenar. På Ö sidan finnas två runstenar, den ena med inskriptionen: "Gurgir reste detta kummel efter sin fader, kämpen Anund", och den andra: "Holmsten reste denna sten och gjorde bro efter Mjor, sin

far, som bodde i Jättestad" (numera gården Jättingstad inom socknen).

I Heda föddes skalden SAMUEL JOHAN HEDBORN.

Man kommer förbi Tjugeby (v.) till

5 km Rök, med Röks nya kyrka belägen strax SV om stationen. På V sidan av kyrkogården står här under ett skyddstak (nyckeln erhålles i den närbelägna skollärgården) Sveriges märkligaste runsten, *Rökstenen* — enbart den värd ett långväga besök — med den längsta ristning, som finnes på någon runsten i Sverige.

På alla sidor är Rökstenen fullskriven. Det mesta är skrivet med yngre runor, på baksidan dock äldre runor och överst s. k. kvistrunor.

Det är prof. Bugges snille, som kunnat lösa det mesta av inskriften, vilken härrör från tiden kort före år 900 e. Kr. Inskriptionen börjar på de långa, horisontella raderna överst åt vänster, fortsätter därefter på de kortare tvärlinjerna, går sedan över till smalsidan, sedan till baksidan och sist till andra smalsidan. Inskriptionen har tolkats sålunda:

"Efter Vämod stå dessa runor, men Varin, fadern, skrev dem efter sin döde son. Sägom för folket det minnet, vilka de två krigsbyten voro, som tolv gånger togos, båda på en gång från olika män. Sägom det för det andra, vilken för nio människoåldrar sedan kom till livet bland reidgoterna (östgoterna) och dog bland dem för sitt övermodsk skull.

Sjöhjältars drott,
den dristige Tjodrek (Teoderik)
rädde förr
över Reidhavets strand;
sitter nu rustad
— i rem bär han skölden —
mångars herre,
på hästen sin.

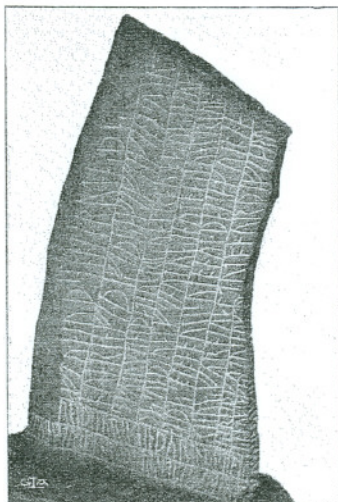
Sägom det som det tolfte, var Gunns häst (valkyrians häst = vargen) ser föda vida på slagfältet, varest tjugo konungar ligga. Sägom det för det trettonde, vilka tjugo konungar sutto på Seland i fyra vintrar med fyra namn, födda åt fyra bröder: Valkar fem (med namnet Valke), Radulfs söner, Reidulfar fem, Rogulfs söner, Haislar fem, Haruds söner, Gunmundar fem, Berns söner. Må jag nu fullständigt säga minnena; åt vad för (folk han blev till), har jag efterforskat. Sägom folket ett minne, åt vilken kämpe han är född som ättling: Vilin är detta (minne). Han är en svårbetvinglig jätte, Vilin är det. Sägom för folket det minnet, för vilken av Ingoldsättlingarna vedergällning skedde genom hustruns offer. Sägom folket minnet: Torun (hustruns namn). Bjare i Ó är runmästare."

Enligt lektor E. Brates framställning bör inskriften uppfattas på följande sätt: I början anges, att Varin föranstaltat minnesskriften efter sin son Vämod. I stället för att direkt om Vämod utsäga den bragd, som lände honom till berömmelse, nämligen att på en gång ha kämpat med två fiender och fällt dem, riktar inskriftens avfattare en uppmaning till läsaren att jämte sig genomgå tolv fall av denna bragd, av vilka Vämods är den första, hämtar det andra ur sagan om östgoternas konung, Teoderik, som dock i den form, som är känd för oss, ingenting innehåller om en dylik bragd av dess hjälte, och de tio återstående ur sagan om de tjugo konungar, som uppehöll sig fyra år på Seland, vilken saga är

oss alldeles okänd; och då därmed tolv fall voro genomgångna, numrerade han denna uppgift som den tolfte. Därpå anges, vilken framstående släkt Vämod tillhör, i det en frejdad stamfader och en berömd stammoder omnämnas, och slutligen ger sig ristaren tillkänna. — Inskriftens anordning har och förklarats av andra forskare på annat sätt.

Från Rök leder järnvägen på något avstånd från landsvägen (h.) med utsikt (v.) till *Svanshals* nära sjön *Tåkern* belägna kyrka till

3 km *Svanhals*, som är belägen 2 km S om *Kylebergs* vackra och ståtligt bebyggda egendom med stor park.

Rökstenen.

G. HEURLIN fot.

5 km *Väderstad* invid *Väderstads kyrka*. Härifrån utgår *Väderstad—Skänninge—Bränninge* 44 km långa, smal-spåriga järnväg (Tur 10).

Sidotur. *Väderstad—Vadstena*.

Från *Väderstad* utgår landsväg rätt N-ut, passerar *Väderstad—Skänninge—Bränningebanan* och leder förbi *Furåsa* till *Hovgårdens* betydande egendom, i gamla handlingar benämnd *Jarle-Hoff*, vilket namn den skall ha erhållit efter *BIRGER JARL*, som varit ägare och vissa tider bott där. Har ägts av medlemmar av ätterna *KETIL KARLSSON (VASA)*, *KNUTSSON*, *LAGERFELT*, *ODENCRANTZ*, *FUNK*, *VON PLATEN* m. fl. År 1521 hade *KRISTIAN II* gården i sin besittning, då *GUSTAF ERIKSSON VASA* genom sin hövudsman fördrev *Kristians* befallningsman. Under den tid, *JOHAN GUSTAF SWARTZ* var ägare, var *Hovgården* en av provinsens bäst skötta, en verklig mönsteregendom, med särskilt högt uppdriven mejerihantering.

Knappt 1 km längre N-ut ligger *Hovs kyrka*, omtalad 1268 under namn av *Huw*. Vackert altare och vackert gammalt rökelsekar. Målningar från 1700-talet, som prydde väggar och valv, äro nu överstrukna med vitlimning.

Över slätten och tätare bebyggd mark förbi *Bondorlunda* by (h.) och *Klosterorlunda* egendom (v.), i forna tider tillhörig *Vadstena* slott och med vacker parkanläggning; många gravhögar. Vid nästa korsväg ligger (v.) egendomen *Strå* med huvudbyggnaden omgiven av park och trädgård; egendomen är uppbyggd på gravhögar. *Strå kyrka*, som ligger ett litet stycke V, är gammal och uppförd av